

**ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Природничо-географічний факультет
Кафедра географії та геоекології

**ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ
СИЛАБУС**

2020 – 2021 навчальний рік

Силабус це персоніфікована програма викладача для навчання студентів з кожного предмета, що оновлюється на початок кожного навчального року.

Силлабус розробляється відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівця відповідного рівня та згідно навчального і робочого навчального планів, з врахуванням логічної моделі викладання дисципліни.

Силабус розглянутий на засіданні кафедри географії та геоєкології

Протокол від «31» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри географії та геоєкології (к.г.н., доц. Семенюк Л. Л.)
(підпис) (ініціали та прізвище)

Розробник: кандидат географічних наук, доцент кафедри географії та геоєкології Гелевера Ольга Федорівна

1. Ел. адреса: olga.gelevera@gmail.com

Інша контактна інформація: тел.:0504524836

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни
Назва дисципліни:	Фізична географія України
Спеціальність:	014 Середня освіта (Географія)
Освітньо-професійна програма:	Середня освіта (Географія та Історія)
Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Форма навчання:	денна, заочна
Курс:	3-й
Семестр:	5,6-й
Тип дисципліни	Нормативна
Кількість кредитів –	6
Блоків (модулів) –	2
Змістових модулів	8
Загальна кількість годин –	180
Тижневих годин для денної форми навчання:	3
Лекції	48 год.
Практичні, семінарські	36 год.
Лабораторні	-
Самостійна робота	96
Індивідуальне науково-дослідне завдання (есе, аналітичний звіт, тези тощо)	не передбачено
Вид підсумкового контролю:	екзамен
Сторінка дисципліни на сайті університету	
Зв'язок з іншими дисциплінами.	Геологія, геоморфологія, гідрологія, географія ґрунтів з основами ґрунтознавства, біогеографія, метеорологія та кліматологія тощо

3-4. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни: вивчення геокомпонентних та геокомплексних особливостей природи території України.

Завдання вивчення дисципліни:

1. вивчення геокомпонентних особливостей природи території України;
2. вивчення ландшафтних (геокомплексних) особливостей природи території України;
3. вивчення загальних закономірностей в характері природи території України;
4. вивчення регіональної специфіки в характері природи території України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: загальні закономірності, геокомпонентні та ландшафтні особливості природи території України;

особливості геологічної будови, рельєфу, клімату, функціонування ландшафтів та ПЗФ України, характер антропогенного впливу на геокомплекси.

вміти: аналізувати тектонічну будову та корисні копалини, ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ, водні об'єкти України;

аналізувати геокомпонентні та ландшафтні особливості природи території України.

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі компетентності:

Загальні:

Системні компетентності:

ЗК4 – здатність вчитися й оволодівати сучасними знаннями, набувати соціальні навички (soft skills), спеціалізовані концептуальні знання в процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, усвідомлення можливості навчання впродовж життя.

Спеціальні (фахові):

ФК1 – здатність демонструвати знання теоретико-методологічних основ та історії розвитку географічної науки, використовувати поняттєво-термінологічний апарат, концепції, парадигми, теорії географії для характеристики географічних явищ і процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, в межах України, локальному).

ФК2 – здатність застосовувати базові знання з природничих наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі, геосфер, материків і океанів, України, природних ресурсів та природокористування, природних комплексів.

ФК3 – здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному освітньо-науковому просторі, опрацьовувати різні джерела географічної інформації, ефективно та вільно передавати географічні ідеї, принципи та теорії письмовими, усними та візуальними засобами, в тому числі за допомогою інформаційних технологій.

ФК5 – здатність до розуміння та пояснення особливостей фізико-географічних об'єктів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; географічного аналізу закономірностей просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояву фізико-географічних закономірностей у межах океанів, материків, України та її регіонів.

ФК6 – здатність пояснювати геоекологічні аспекти функціонування природно-техногенних систем, прагнення до збереження навколишнього середовища, раціонального природокористування, охорони ландшафтного різноманіття та біорізноманіття, природоохоронної та природно-заповідної діяльності, розуміти та пояснювати стратегію збалансованого розвитку людства.

ФК9 – володіння методикою географічних, історичних та педагогічних досліджень, здатність виконувати польові дослідження природних і суспільних об'єктів та процесів, педагогічні дослідження, інтерпретувати отримані результати досліджень, застосовувати їх у професійній діяльності.

Програмні результати навчання:

Студент:

ПРН1 – *знає* та *розуміє* теоретико-методологічні основи та історію розвитку географічної науки, зокрема, понятійно-термінологічний апарат, концепції, парадигми, теорії географії,

географічну номенклатуру;

ПРН2 – *описує* основні механізми функціонування природних комплексів, суть територіальної організації суспільства, окремих їх компонентів, *класифікує* зв'язки і залежності між компонентами, *знає* причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них;

ПРН3 – *знає і розуміє* принципи і закономірності будови і функціонування ландшафтної оболонки Землі, особливості фізико-географічних об'єктів і процесів у геосферах, взаємозв'язків у ландшафтах та біогеоценозах; *пояснює* закономірності просторової диференціації ландшафтної оболонки та прояв фізико-географічних закономірностей на глобальному, регіональному та локальному територіальних рівнях, у межах океанів, материків, України та її регіонів; *розуміє* геоекологічні аспекти функціонування природно-техногенних систем та *усвідомлює* важливість охорони навколишнього середовища;

ПРН10 - *знає* та *розуміє* історичні особливості розвитку регіонів України, реалізовує краєзнавчий підхід на уроках географії та історії, у позакласній та позашкільній роботі з учнівською молоддю;

ПРН12 – географічно *мислить, критично сприймає* інформацію; *пояснює* основні фізико-географічні та суспільно-географічні процеси, що відбуваються у географічному просторі на різних просторових та часових рівнях його організації; *встановлює* географічні закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між компонентами природи та суспільства.

5. Зміст дисципліни. Календарно-тематичний план

Тиж. / дата / год.	Тема, план	Форма діяльності (заняття) /	Література Ресурси в Інтернеті	Самостійна робота, завдання, год.	Вага оцінки	Термін виконання
V СЕМЕСТР Тиж. 1-4. 4 акад. год.	<i>№1 Тополого-метричні властивості та орографія України</i> Тема 1. Кордони та тополого-метричні властивості України. Кордони України. Делімітація та демаркація кордонів України. Конституція України та адміністративно-територіальний поділ держави. Центральність, компактність та сусідство як тополого-метричні властивості України. Тема 2. Орографія України. Загальні закономірності гіпсометрії України. Орографія рівнинної частини України. Орографія гірських територій України.	Лекція 2 год. Практичні заняття 2 год.	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. Стецок В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології/ за ред. О.М. Маринича. - К.: Вища школа, 2005.	8 год. Особливості курсу “Фізична географія України”. Географічне положення, кордони, адміністративно-територіальний поділ і історико-географічні землі України. Тополого-метричне положення території України та його оцінка. Риси історії фізико-географічних досліджень в Україні. Адміністративно-територіальний устрій країни. Кордони України. Делімітація та демаркація кордонів. Історія та сучасні напрями фізико-географічних досліджень в Україні. Орографія України.	5 балів	V СЕМЕСТР Тиж. 1-4.
Тиж. 5-9. 8 акад. год.	<i>Геологічна будова, тектоніка, сейсміка та вулканізм України</i> Тема 1. Тектонічна будова України. Загальні особливості літосфери та земної кори України. Головні складові тектонічної будови України. Різноманітність тектонічних структур України. Площинні та лінійні тектонічні структури України. Тема 2. Тектонічна будова платформних областей України. Тектоніка Східно-Європейської платформи в межах території України. Тектоніка Скіфської плити. Тема 3. Тектонічна будова Середземноморського рухливого поясу в межах території України. Тектоніка Українських Карпат. Тектоніка Криму. Добруджа та тектоніка Чорноморської	Лекція 4 год Практичні заняття 4 год.	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. . Сологуб В.Б. Литосфера Украины. – К.: Наукова думка, 1986..	10 год. Тектонічна будова платформних областей та складчастих структур України. Неотектоніка України. Класичний та грязьовий типи вулканізму на території України. Сейсміка України.	5 балів	Тиж. 5-9

	субокеанічної зони. Тема 4. Неотектоніка, сейсміка та вулканізм України. Фактори тектонічних та неотектонічних рухів Землі. Неотектоніка платформених областей України. Неотектоніка орогенних областей України. Сейсміка України. Вулканізм України.					
Тиж. 10-14. 8 акад. год.	№2 Корисні копалини України Тема 1. Корисні копалини України. Горючі корисні копалини України. Зв'язок між тектонічною будовою та корисними копалинами. Паливні корисні копалини України. Кам'яновугільні басейни України та їх головні особливості. Родовища бурого вугілля та горючих сланців в Україні. Нафтогазові басейни України. Тема 2. Рудні корисні копалини України. Залізорудні басейни України. Родовища марганцю та титану в Україні. Уранові руди на території України. Руди кольорових металів в Україні. Руди рідкісних та дорогоцінних металів в Україні. Тема 3. Неметалічні корисні копалини України. Поклади графіту, цеоліту та металургійної неметалевої сировини. Кам'янокольорова сировина та дорогоцінне каміння. Поклади хімічної мінеральної сировини в Україні. Поклади мінеральної сировини будівельних матеріалів. Агрономічна мінеральна сировина України. Тема 4. Гірничохімічна сировина та гідромінеральні корисні копалини. Поклади підземних прісних вод України. Родовища мінеральних лікувальних вод в Україні. Мінеральні лікувальні грязі України. Геотермальні ресурси України.	Лекції 4 год Практичні заняття 4 год.	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природних умов и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. . Природа Украинской ССР. Геология и полезные ископаемые. – К.: Наукова думка, 1986. 7. Паламарчук М.М. та інші. Географія мінеральних ресурсів Української ССР. К.; 1985.	10 год. Корисні копалини України. Види корисних копалин України. Горючі корисні копалини України. Рудні корисні копалини України. Руди чорних металів. Руди кольорових металів. Руди рідкісних металів. Неметалічні (нерудні) корисні копалини України. Кам'янокольорова сировина та дорогоцінне каміння. Гірничохімічна сировина. Гідромінеральні корисні копалини України. Геотермальні ресурси України.	6 балів	Тиж. 10-14
Тиж. 15-17. 6 акад. год.	№3 Морфоструктури та морфоскульптури України Тема 1. Морфоструктури України та їх геологічна будова. Морфоструктури та геологічна	Лекція 4 год. Практичні заняття 2 год	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України.	8 год. Морфоструктури території України та їх геологічна будова. Морфоскульптури України. Морфоструктури та	5 балів	Тиж. 15-17.

	<p>будова рівнинної частини України. Морфоструктури та геологічна будова Українських Карпат. Морфоструктури та геологічна будова Кримських гір. Імпактні структури на території України. Генетичні групи форм рельєфу України. Денудаційні, вироблені та акумулятивні форми рельєфу України.</p> <p>Тема 2. Флювіальні та гляціальні форми рельєфу в Україні. Форми тимчасових водотоків. Форми постійних водотоків. Специфічні флювіальні процеси та форми рельєфу в умовах Карпат та Кримських гір. Зміни клімату в Україні та покривні материкові зледеніння. Екзарацийно-ерозійні депресії та прохідні водно-льодовикові долини. Акумулятивні гляціальні морфоскульптури. Специфіка гляціальних форм рельєфу Карпат.</p> <p>Тема 3. Карстові, еолові та суфозійно-просадкові форми рельєфу в Україні. Умови розвитку карстових процесів в Україні. Типи карсту в Україні. Карст рівнинної частини України. Карст Криму та Карпат. Еолові форми рельєфу в Україні. Олешківські піски. Суфозійно-просадкові форми рельєфу в Україні. форми рельєфу в Україні.</p> <p>Тема 4. Гравітаційні, берегові та антропогенні форми рельєфу в Україні. Гравітаційні форми рельєфу в Україні. Зсуви річкових долин. Зсуви прибережної смуги морів. Специфіка гравітаційних морфоскульптур орогенних областей України. Берегові акумулятивні та абразійні форми рельєфу в Україні. Антропогенні форми рельєфу в Україні.</p>		<p>3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.:Укр. енциклопедія, 1989-1993.</p> <p>4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.</p> <p>5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.</p> <p>6. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології/ за ред. О.М. Маринича. - К.: Вища школа, 2005.</p> <p>7. Соколовський І.Л. Закономірності розвитку рельєфу України. – К.: Наукова думка, 1973.</p>	<p>морфоскульптури, їх зв'язок з геологічною будовою України. Імпактні структури України.</p> <p>Флювіальні та гляціальні морфоскульптури України</p> <p>Карстові, еолові та суфозійно-просадкові морфоскульптури України</p> <p>Гравітаційні, берегові та антропогенні морфоскульптури України</p>		
<p>V СЕМЕСТР</p> <p>Тиж. 1-2.</p> <p>10 акад. год.</p>	<p>№4 Клімат, поверхневі та підземні води України</p> <p>Тема 1. Клімат України. Фактори впливу на клімат України. Термічний режим, характер зволоження та вітри на території України. Небезпечні явища погоди в Україні. Зміни клімату на території України. Гідрометеорологічний та метеорологічний види моніторингу в Україні.</p> <p>Тема 2. Внутрішні води України. Річки України. Гідрологічні особливості річок рівнинної частини</p>	<p>Лекція 6 год.</p> <p>Практичні заняття 4 год</p>	<p>Презентація, відеоматеріали</p> <p>1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003.</p> <p>2. Національний атлас України.</p> <p>3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.:Укр. енциклопедія, 1989-1993.</p> <p>4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.</p>	<p>10 год.</p> <p>Клімат України.</p> <p>Фактори впливу на клімат України. Просторовий розподіл головних кліматичних параметрів на території України.</p> <p>Шкідливі явища і процеси в Україні. Сучасні зміни клімату України. Гідрометеорологічний моніторинг в Україні.</p>	6 балів	<p>V СЕМЕСТР</p> <p>Тиж. 1-2.</p>

	<p>України. Гідрологічні особливості річок в гірських районах України.</p> <p>Тема 3. Озера та болота України. Географія поширення озер. Генетичні типи озерних улоговин в межах території України. Специфіка озер у приморській зоні України. Болота України. Гідрологічний моніторинг в Україні.</p> <p>Тема 4. Підземні води України. Грунтові води. Підземні артезіанські, пластові та тріщинні води. Гідрогеологічне районування України. Географія мінеральних вод України.</p> <p>Тема 5. Штучні водні об'єкти України. Водосховища, ставки, водонакопичувачі, хвостосховища, відстійники, канали, водоводи. Закономірності поширення та вплив на навколишнє природне середовище.</p>		<p>5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.</p> <p>6. Природа Украинской ССР. Моря и внутренние воды, - К.: Наукова думка, 1987.</p> <p>7. Андрієнко Т.Л., Попович С.Ю., Головач О.Ф. Озер вода жива.- Київ, Урожай. – 1990.</p>	<p>Води суходолу України. Річки України. Озера Болота та штучні водні об'єкти України. Підземні води України.</p>		
<p>Тиж. 3-4. 8 акад. год.</p>	<p>Чорне та Азовське моря</p> <p>Тема 1. Лимани України. Закономірності поширення лиманів. Морфометричні та гідрологічні особливості лиманів України.</p> <p>Тема 2. Фізико-географічні особливості Чорного та Азовського морів. Етапи формування Чорного і Азовського морів. Порівняльний аналіз тополого-метричних та геолого-геоморфологічних особливостей Чорного і Азовського морів.</p> <p>Тема 3. Кліматичні, гідрологічні та біологічні особливості Чорного і Азовського морів. Порівняльний аналіз гідрологічного балансу Чорного і Азовського морів. Кліматичні особливості Чорного і Азовського морів. Гідрологічні та біологічні особливості Чорного і Азовського морів. Гідрометеорологічний моніторинг в басейні Чорного і Азовського морів. Природно-заповідні об'єкти в басейні Чорного і Азовського морів.</p>	<p>Лекція 4 год. Практичні заняття 4 год</p>	<p>Презентація, відеоматеріали</p> <p>1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003.</p> <p>2. Національний атлас України.</p> <p>3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993.</p> <p>4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.</p> <p>5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.</p> <p>6. Багрова Л.А., Боков В.А., Багров Н.В. Географія Крима. - К: Лыбидь, 2001.</p>	<p>10 год. Фізична географія Чорного і Азовського морів. Лимани України. Фізико-географічні особливості Чорного та Азовського морів.</p>	5 балів	Тиж. 3-4.
<p>Тиж. 5-7. 10 акад. год.</p>	<p>№5 Ґрунти, рослинний покрив та тваринний світ України</p> <p>Тема 1. Ґрунтовий покрив України. Фактори ґрунтоутворення в Україні. Типологія ґрунтів</p>	<p>Лекція 6 год. Практичні заняття 4 год</p>	<p>Презентація, відеоматеріали</p> <p>1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003.</p> <p>2. Національний атлас України.</p>	<p>10 год. Ґрунтово-рослинний покрив і тваринний світ України. Ґрунти України. Зональні ґрунти України.</p>	6 балів	Тиж. 5-7.

	<p>України. Зональні та інтразональні ґрунти України.</p> <p>Тема 2. Ґрунти рівнинної та гірської частини України. Зональні ґрунти рівнинної частини України. Інтразональні ґрунти рівнинної частини України. Моніторинг ґрунтів України. Ґрунтове та ґрунтово-меліоративне картографування в Україні.</p> <p>Тема 3. Рослинний покрив України. Фактори формування рослинного покриву в Україні. Типи рослинності України та їх особливості. Типи лісів України. Типи степів України. Зональна та інтразональна рослинність України. Тенденції в характері змін рослинного покриву України.</p> <p>Тема 4. Тваринний світ України. Палеогеографічні аспекти формування тваринного світу України. Зональна специфіка тваринного світу України. Зоогеографічне районування території України.</p>		<p>3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.:Укр. енциклопедія, 1989-1993.</p> <p>4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.</p> <p>5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.</p> <p>6. Природа Украинской ССР. Животный мир, - К.: Наукова думка, 1985.</p> <p>7. Природа Украинской ССР. Растительный мир, - К.: Наукова думка, 1985.</p>	<p>Інтразональні ґрунти України. Меліорація в Україні. Рослинний покрив та тваринний світ України. Несприятливі фізико-географічні процеси і явища в Україні.</p>		
<p>Тиж. 8-9. 6 акад. год.</p>	<p><i>№6 Палеогеографія, типологія ландшафтів та фізико-географічне районування України.</i></p> <p>Тема 1. Палеогеографія України. Палеогеоморфологічні умови на території України у фанерозої. Палеогеоморфологічні умови на території України в неоген-антропогенний час. Палеоландшафти дольодовикового періоду. Палеоландшафти періоду материкового зледеніння. Палеоландшафти післяльодовикового періоду. Палеоландшафти голоцену.</p> <p>Тема 2. Типологія, класифікація та систематика ландшафтів України. Типологічний та індивідуальний (регіональний) підходи до типології ландшафтів. Критерії класифікації ландшафтів. Ландшафтна карта України. Систематика ландшафтів України. Зональні та інтразональні ландшафтні комплекси України.</p> <p>Тема 3. Фізико-географічне районування України. Принципи і методи фізико-географічного районування України. Риси історії фізико-географічного районування України та практичне значення такого виду районування. Особливості фізико-географічного районування рівнинної та</p>	<p>Лекція 4 год. Практичні заняття 2 год</p>	<p>Презентація, відеоматеріали</p> <p>1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003.</p> <p>2. Національний атлас України.</p> <p>3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.:Укр. енциклопедія, 1989-1993.</p> <p>4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.</p> <p>5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.</p> <p>6. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології/ за ред. О.М. Маринича. - К.: Вища школа, 2005.</p>	<p>9 год.</p> <p>Палеогеографія України. Ландшафти та фізико-географічне районування України. Ландшафтна структура рівнинної частини України та фізико-географічне районування країни.</p>	<p>5 балів</p>	<p>Тиж. 8-9.</p>

	гірської частини України.					
Тиж. 10-11. 10 акад. год.	Ландшафти рівнинної частини України Тема 1. Ландшафти зони мішаних лісів України. Тополого-метричні особливості зони. Специфічні риси зони мішаних лісів. Сучасні типи ландшафтів та несприятливі фізико-географічні процеси. Природно-заповідні території. Тема 2. Ландшафти зони широколистяних лісів України. Тополого-метричні особливості зони. Специфічні риси зони широколистяних лісів. Сучасні типи ландшафтів та несприятливі фізико-географічні процеси. Природно-заповідні території. Тема 3. Ландшафти лісостепової зони України. Тополого-метричні особливості зони. Специфічні риси зони лісостепу. Сучасні типи ландшафтів та несприятливі фізико-географічні процеси. Природно-заповідні території. Тема 4. Ландшафти степової зони України. Тополого-метричні особливості зони. Специфічні риси зони степу. Сучасні типи ландшафтів та несприятливі фізико-географічні процеси. Природно-заповідні території.	Лекція 6 год. Практичні заняття 4 год	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. Природа Украинской ССР. Ландшафты.- К.: Наукова думка, 1985. 7. Міхелі С.В. Основи Ландшафтознавства. - Київ-Камянець-Подільський: Абетка-Нова, 2002.	10 год. Фізико-географічні особливості рівнинної частини України. Ландшафти зони мішаних та зони широколистяних лісів. Ландшафти лісостепової зони. Ландшафти степової зони. Фізико-географічні особливості Кіровоградської області.	6 балів	Тиж. 10-11.
Тиж. 12-13. 8- акад. год.	№7 Ландшафти гірської частини України Тема 1. Кримські гори. Тополого-метричні особливості та орографія Кримських гір. Геолого-геоморфологічні та гідролого-кліматичні особливості регіону. Тема 2. Кримські гори. Ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ регіону. Ландшафти, фізико-географічне районування та несприятливі фізико-географічні процеси Кримських гір. Тема 3. Кримські гори. Природно-заповідні території Кримських гір. Біосферні та державні заповідники регіону. Національні природні парки регіону. Специфічні особливості Карадазького державного заповідника. Тема 4. Українські Карпати. Тополого-метричні особливості та орографія Українських Карпат.	Лекція 4 год. Практичні заняття 4 год	Презентація, відеоматеріали 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. Багрова Л.А., Боков В.А., Багров Н.В. Географія Крима. - К: Лыбидь, 2001.	10 год. Фізико-географічні особливості Українських Карпат. Ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Карпат. Фізико-географічні особливості Гірського Криму. Геологія, клімат, води Кримських гір. Ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Кримських гір.	6 балів	Тиж. 12-13.

	<p>Геолого-геоморфологічні та гідролого-кліматичні особливості регіону.</p> <p>Тема 5. Українські Карпати. Грунтово-рослинний покрив та тваринний світ регіону. Фізико-географічне районування та несприятливі фізико-географічні процеси Українських Карпат.</p>					
<p>Тиж. 14-15. 6- акад. год.</p>	<p><i>№8 Геоекологічні проблеми та охорона природи</i></p> <p>Тема 1. Геоекологічний моніторинг та геоекологічна ситуація в Україні. Геоекологічний моніторинг в Україні, сучасний стан, проблеми та перспективи. Головні риси геоекологічної ситуації в Україні.</p> <p>Тема 2. Природно-заповідний фонд України. Біосферні заповідники. Природні національні парки. Головні та специфічні заказники, пам'ятки природи, урочища. Дендрологічні, ботанічні, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.</p>	<p>Лекція 4 год. Практичні заняття 2 год</p>	<p>Презентація, відеоматеріали</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. - К: Знання, 2003. 2. Національний атлас України. 3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К:Укр. енциклопедія, 1989-1993. 4. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994. 5. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978. 6. Гавриленко О.П. Екогеографія України. - К.: Знання, 2008. 	<p>10 год.</p> <p>Геоекологічний моніторинг та геоекологічна ситуація в Україні.</p> <p>Природно-заповідний фонд рівнинної частини України.</p> <p>Природно-заповідний фонд Карпат.</p> <p>Природно-заповідний фонд Кримських гір.</p> <p>Природні туристичні ресурси України.</p>	5 балів	Тиж. 14-15.

6.Методичні розробки практичних занять

№п/п	Назва теми	К-ть годин																	
№1 Орографія та тектоніка України																			
1	<p style="text-align: center;">Тополого-метричні особливості та кордони України Теоретична частина.</p> <p>1. Положення України у світовому просторі та його топологічна оцінка. 2. Географічні координати крайніх точок України. 3. Тополого-метричні властивості України.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти кордони та крайні точки України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Нанесіть на контурну карту країни точки України та визначте їх координати. Визначте серединну паралель (широту) і серединний меридіан (довготу) території України та точку їх перетину (географічний центр).</p> <p>Завдання 2. Визначте протяжність території України (в градусах та кілометрах) по меридіанам (25, 30, 34, 38°☐сх.д.) і паралелям (45, 48, 50, 52°☐пн.ш). Результати занесіть у таблицю 1. Проаналізуйте отримані результати.</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 1</p> <p>Розрахунок протяжності території України</p> <table border="1" data-bbox="240 902 1385 1104"> <thead> <tr> <th>Меридіан</th> <th>Протяжність території України, км</th> <th>Паралель</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>25°☐сх.д.</td> <td>45°☐пн.ш</td> <td></td> </tr> <tr> <td>30°☐сх.д.</td> <td>48°☐пн.ш</td> <td></td> </tr> <tr> <td>34°☐сх.д.</td> <td>50°☐пн.ш</td> <td></td> </tr> <tr> <td>38°☐сх.д.</td> <td>52°☐пн.ш</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Завдання 3. Складіть порівняльну діаграму довжин державних кордонів України на суходолі у зручному масштабі та проаналізуйте її. Порівняйте площу України з територіями ФРН, Швеції, Іспанії, Франції (із заморськими департаментами та без них).</p> <p>Завдання 4. Використовуючи дані літературних та картографічних джерел, складіть письмову характеристику фізико-географічного положення та конфігурації території України за планом:</p> <ol style="list-style-type: none"> Загальні відомості про територію і кордони; Широтне положення; Довготне положення; Положення відносно океанів і морів; Положення відносно потоків повітряних мас; Положення стосовно літосферних плит і найбільших форм рельєфу; Розташування в межах басейнів великих річок; Оцінка фізико-географічного положення для життя й діяльності населення. <p>По завершенні завдання оформіть таблицю 2.</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 2</p> <p>Особливості фізико-географічного положення України</p> <table border="1" data-bbox="240 1720 1385 1753"> <tr> <td><i>Сприятливі риси</i></td> <td><i>Несприятливі риси</i></td> </tr> </table> <p>Контрольні запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Яку площу має територія України і яка протяжність її кордонів? Де знаходяться крайні (за сторонами горизонту) точки і географічний центр України? У яких часових поясах розташована Україна? Час якого саме поясу вважається київським і дійсний для всієї країни? Дайте характеристику кордонів України. Яке місце за площею займає Україна серед держав світу? Що таке делімітація та демаркація кордонів? Дайте загальну оцінку фізико-географічного положення України. Як воно впливає на 	Меридіан	Протяжність території України, км	Паралель	25° ☐ сх.д.	45° ☐ пн.ш		30° ☐ сх.д.	48° ☐ пн.ш		34° ☐ сх.д.	50° ☐ пн.ш		38° ☐ сх.д.	52° ☐ пн.ш		<i>Сприятливі риси</i>	<i>Несприятливі риси</i>	1
Меридіан	Протяжність території України, км	Паралель																	
25° ☐ сх.д.	45° ☐ пн.ш																		
30° ☐ сх.д.	48° ☐ пн.ш																		
34° ☐ сх.д.	50° ☐ пн.ш																		
38° ☐ сх.д.	52° ☐ пн.ш																		
<i>Сприятливі риси</i>	<i>Несприятливі риси</i>																		

	<p>формування природних умов та природних ресурсів України?</p> <p>10. Як саме розміщення України на перехресті торгівельних шляхів у південно-східній частині Європи сприяло розвитку господарства та суспільно-політичних відносин?</p> <p>11. Які природні умови здатні забезпечити Україні високий рівень економічного розвитку?</p>					
2	<p style="text-align: center;">Орографія України Теоретична частина.</p> <p>1. Орографія рівнинної частини України (низовини, височини). 2. Орографія гірської частини України (Карпати, Кримські гори).</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти орографію України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Побудуйте схематичний геолого-геоморфологічний профіль України (за вибором викладача), який передає глибину кристалічного фундаменту та будову осадового чохла. На профілі виділіть основні тектонічні одиниці та відповідні їм орографічні елементи.</p> <p>Контрольні запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Які особливості тектонічної будови України? Назвіть основні тектонічні структури, в межах яких знаходиться територія України. 2. Який зв'язок між тектонічною структурою та неотектонічними рухами? Охарактеризуйте поняття «тектонічна інверсія». 3. Проаналізуйте і поясніть взаємозв'язок сучасної орографії і тектоніки. 4. Про що свідчить велике поширення в Україні крейдяних, палеогенових та неогенових порід? 5. Визначте закономірності поширення четвертинних відкладів на території України. Як вони поділяються за віком і походженням? 6. Проаналізуйте характер палеогеографічних умов на території України у різні епохи. Як причини зміни палеогеографічних умов? 7. Охарактеризуйте палеогеографічні умови антропогену. 8. Встановіть вплив на рельєф України різних стадій материкового зледеніння. 9. Про що свідчить різна потужність порід осадового чохла? 	1				
3	<p style="text-align: center;">Тектонічна будова України Теоретична частина.</p> <p>1. Ітераційна схема тектонічної будови України. 2. Тектонічна будова платформних областей. 3. Тектонічна будова складчастих структур.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти тектонічні структури України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Нанесіть на контурну карту основні тектонічні одиниці України та підпишіть їх назви. До карти виконайте таблицю-легенду, у якій покажіть поділ великих тектонічних структур на менші.</p> <p>Завдання 2. За літературними і картографічними джерелами встановіть взаємозалежність між тектонічною будовою, характером корінних порід і рельєфом. З'ясуйте відповідність основних орографічних одиниць тектонічним структурам. Результат оформіть у вигляді таблиці 3. Проаналізуйте отримані результати.</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 3</p> <p>Зв'язок між тектонічною будовою і рельєфом України</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%;">Тектонічна структура</td> <td style="width: 25%;">Форма рельєфу</td> <td style="width: 25%;">Переважаючі гірські породи</td> <td style="width: 25%;">Вік гірських порід</td> </tr> </table>	Тектонічна структура	Форма рельєфу	Переважаючі гірські породи	Вік гірських порід	2
Тектонічна структура	Форма рельєфу	Переважаючі гірські породи	Вік гірських порід			
4	<p style="text-align: center;">Неотектоніка України Теоретична частина.</p> <p>1. Особливості неотектонічних рухів на території України. 2. Прояв класичного вулканізму. Грязьовий вулканізм. 3. Сейсміка платформних областей та орогенних територій.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти вулканічні області України.</p>	1				

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

Проаналізуйте карту антропогенових відкладів на території України. З'ясувавши походження різних антропогенових відкладів, заповніть праву колонку таблиці 4.

Таблиця 4

Особливості поширення антропогенових відкладів на території України

Відклади	Особливості та поширення відкладів
еолово-делювіальні відклади морена водно-льодовикові відклади елювій делювій колювій пролювій морські відклади алювіальні відклади	

№2 Корисні копалини України

5

Паливні корисні копалини

Теоретична частина.

1. Родовища, закономірності поширення кам'яного та бурого вугілля.
2. Родовища, закономірності поширення вуглеводневої сировини.
3. Родовища, закономірності поширення торфу та горючих сланців.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти паливні корисні копалини України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

За даними [1, с. 14-15; 2, с. 51-54] охарактеризуйте основні етапи геологічної історії території України. Виділіть основні події, що зумовили формування особливостей геологічної будови та основні події в історії органічного світу. Заповніть таблицю 5.

Таблиця 5

Основні етапи геологічної історії території України

Ери та їх вікові межі	Періоди та їх вікові межі	Основні геологічні події	Основні події в історії органічного світу

Виділіть основні геотектонічні цикли та з'ясуйте їх прояв на території України.

1

6

Рудні (металічні) корисні копалини

Теоретична частина.

1. Родовища, закономірності поширення руд чорних металів.
2. Родовища, закономірності поширення руд кольорових металів.
3. Родовища, закономірності поширення руд рідкісних та дорогоцінних металів.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти рудні корисні копалини України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

Нанесіть на контурну карту основні родовища корисних копалин. За літературними і картографічними джерелами встановіть залежність між особливостями геологічної будови та різноманітністю корисних копалин на території України. Заповніть таблицю 6.

Таблиця 6

Зв'язок між тектонічною та геологічною будовою території України

Тектонічна структура	Склад та особливості гірських порід	Корисні копалини		
		паливні	рудні	нерудні

7

Нерудні (немалічні) корисні копалини

Теоретична частина. *Контрольні питання:*

1. Родовища, закономірності поширення графіту та цеолітів.
2. Родовища, закономірності поширення металургійної та хімічної мінеральної немалічної сировини.
3. Родовища, закономірності поширення руд керамічної, агрономічної та будівельної немалічної сировини.

1

	<p>4. Родовища, закономірності поширення дорогоцінного та декоративного каміння. Практична частина. Зміст практичної діяльності: Позначити на контурній карті України та засвоїти нерудні корисні копалини України. Виконати завдання практичної роботи. Завдання 1. Побудуйте схематичну класифікацію основних груп корисних копалин України.</p>					
8	<p style="text-align: center;">Гідромінеральні корисні копалини Теоретична частина.</p> <ol style="list-style-type: none"> Родовища, закономірності поширення мінеральних лікувальних вод. Вуглекислі мінеральні води. Сульфідні та радонові води. води. Кременисті та йодні, бромні, йодо-бромні води. Води з підвищеним вмістом органічних речовин та мінеральні води без специфічних компонентів. Геотермальні ресурси України. <p style="text-align: center;">Практична частина. Зміст практичної діяльності: Позначити на контурній карті України та засвоїти гідромінеральні корисні копалини України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Контрольні запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Згадайте приблизний вік нашої планети, коли вона утворилася? На скільки періодів поділяється кайнозойська ера? Назвіть їх. Чому останній період геологічної історії називається антропогеновим? Коли він розпочався? Чим пояснюється різноманітність корисних копалин на території України? До яких основних груп належать корисні копалини України? Наведіть приклади. Як Україна забезпечена паливними та рудними корисними копалинами? Покажіть на карті найбільші родовища цих груп. Які корисні копалини необхідні для розвитку чорної металургії? Чи достатньо забезпечена Україна цими ресурсами? Яке походження мають українські родовища залізних руд? До яких тектонічних структур приурочені найбільші родовища? Руди яких кольорових металів зустрічаються в Україні? Чи мають розвідані родовища промислове значення? Як забезпечена Україна нерудними корисними копалинами? Покажіть на карті і опишіть найбільші родовища кам'яної та калійної солей. Внаслідок яких геологічних процесів вони утворилися? 	1				
№3 Морфоструктури та морфоскульптури України						
9	<p style="text-align: center;">Морфоструктури та морфоскульптури, їх зв'язок з геологічною будовою України. Флювіальні та гляціальні морфоскульптури України Теоретична частина.</p> <ol style="list-style-type: none"> Морфоструктури та морфоскульптури, їх зв'язок з геологічною будовою. Флювіальні морфоскульптури. Гляціальні морфоскульптури. <p style="text-align: center;">Практична частина. Зміст практичної діяльності: Позначити на контурній карті України та засвоїти флювіальні та гляціальні морфоструктури України. Виконати завдання практичної роботи. Завдання 1. Проаналізуйте геоморфологічну карту України і встановіть зв'язок між основними типами морфоструктур та тектонічною будовою і неотектонічними рухами. Завдання 2. Користуючись геоморфологічними даними, текстом підручника та довідковими даними, заповніть таблицю 7. Зробіть висновок щодо переважання певних типів рельєфу в різних регіонах України. Чим це зумовлено?</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 7</p> <p>Поширення основних типів морфоскульптур</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 25%;">Рельєфотвірні чинники</td> <td style="width: 25%;">Генетичні типи рельєфу</td> <td style="width: 25%;">Форми рельєфу</td> <td style="width: 25%;">Регіони поширення</td> </tr> </table>	Рельєфотвірні чинники	Генетичні типи рельєфу	Форми рельєфу	Регіони поширення	1
Рельєфотвірні чинники	Генетичні типи рельєфу	Форми рельєфу	Регіони поширення			
10	Карстові, еолові та гравітаційні морфоскульптури України	1				

	<p style="text-align: center;">Теоретична частина.</p> <p>1. Карстові морфоскульптури. 2. Еолові морфоскульптури. 3. Гравітаційні морфоскульптури.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти карстові та еолові морфоструктури України. Виконати завдання практичної роботи. Завдання 1. На основі аналізу фізичної карти України дайте письмову характеристику макрорельєфу території України, за наступним планом: - де розташовані та як простягаються гірські хребти, височини, низовини та інші орографічні елементи; - де знаходяться максимальні та мінімальні абсолютні висоти, яка амплітуда висот у горах та на рівнинах тощо. Визначте основні чинники формування сучасного рельєфу України, причини наявного простягання основних орографічних елементів.</p>	
11	<p style="text-align: center;">Суфозійно-просадкові, берегові та антропогенні морфоскульптури</p> <p style="text-align: center;">Теоретична частина.</p> <p>1. Суфозійно-просадкові морфоскульптури.. Падинні морфоскульптури. 2. Берегові морфоскульптури. 3. Антропогенні морфоскульптури..</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти суфозійно-просадкові, берегові та антропогенні морфоструктури України. Виконати завдання практичної роботи. Завдання 1. Аналізуючи тектонічну, геологічну та геоморфологічну карти, а також знання, отримані при вивченні попередніх курсів, встановіть, чи продовжуються зараз процеси рельєфотворення? Чим це можна підтвердити? Які процеси сприяють зміні рельєфу у наш час?</p> <p>Контрольні запитання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дайте визначення термінів тектоніка, неотектоніка, неотектонічні рухи, вулканізм. 2. Під дією яких чинників утворилися і утворюються різні форми рельєфу? 3. Як відрізняються рельєфотвірні чинники у межах низовин, височин і гір? 4. Проаналізуйте зміст понять тектогенні і вулканогенні форми рельєфу? 5. Що означають терміни вивітрювання, водна ерозія, денудація, карст, суфозія, гравігенні процеси, морська абразія? 6. Як Ви розумієте сутність понять акумулятивні і денудаційні форми рельєфу? Чим вони відрізняються? 7. Дайте визначення понять льодовикові, еолові, водно-ерозійні, морські абразивні, морські акумулятивні форми рельєфу, гляціодислокації. 8. Порівняйте зміст понять карстові і суфозійні форми рельєфу. Чим вони відрізняються? 9. Що таке гравігенні форми рельєфу? Як вони виникають? 10. Роз'ясніть поняття —генетичні типи рельєфу. 11. Як Ви розумієте зміст поняття —техногенні форми рельєфу? 12. Подумайте, як характер рельєфу впливає на господарську діяльність населення? 13. З'ясуйте, чи впливає антропогенна діяльність на рельєф? Які приклади такого впливу ви можете навести? 14. Які особливості перебігу рельєфотвірних процесів на Азово-Чорноморському узбережжі? 	1
№4 Клімат, поверхневі та підземні води України		
1	<p style="text-align: center;">Гідрометеорологічний моніторинг в Україні. Клімат України.</p> <p style="text-align: center;">Теоретична частина.</p> <p>1. Гідрометеорологічний моніторинг в Україні. 2. Клімат України. 3. Небезпечні стихійні метеорологічні явища і процеси, що мають прояв в умовах території України.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти основні кліматичні показники України.</p>	1

	<p>Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1.</p> <p>Виконати аналіз карт [1] радіаційного балансу, сумарної сонячної радіації та сонячного сяяння, а також компонентів теплового балансу для різних ландшафтно-кліматичних зон України за планом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - що таке радіаційний баланс? - які прибуткові і витратні частини радіаційного балансу? - який зв'язок існує між радіаційним і тепловим балансом? <ol style="list-style-type: none"> 1. Встановіть загальні закономірності розподілу сумарної радіації, тривалості сонячного сяяння та радіаційного балансу по території України [1, С.78]. 2. Назвіть причини відхилення їх змін від широкого характеру у різних регіонах країни. 3. Проаналізуйте динаміку величин радіаційного балансу протягом року та його зв'язок з відповідними характеристиками тривалості сонячного сяяння. 4. Встановіть закономірності у розподілі витрат залишкової радіації [1, С.79]. 5. Проаналізуйте зміни складових компонентів теплового балансу (затрати тепла на випаровування і нагрівання) у різних зонах за сезонами року. <p>Завдання 2.</p> <p>Вивчити типи повітряних мас і схеми їх циркуляції. Встановити розподіл атмосферного тиску і вітровий режим на території України за планом:</p> <ul style="list-style-type: none"> - згадайте типи повітряних мас, їх фізичні властивості і шляхи переносу. - у чому полягає трансформація повітряних мас? - що таке центри дії атмосфери (баричні центри)? <ol style="list-style-type: none"> 1. Проаналізуйте схему переміщення циклонів. Назвіть області найчастішого їх переміщення. 2. Проаналізуйте повторюваність циклонів та антициклонів і з'ясуйте їх роль у формуванні погоди. 	
2	<p style="text-align: center;">Ріки, озера та болота України Теоретична частина.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Закономірності поширення озер в Україні та генетичні особливості озерних улоговин. 2. Головні гідрологічні параметри рік України та їх регіональна специфіка. 3. Болота України, - типи, закономірності поширення та регіональна специфіка. <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти озера та болота України.</p> <p>Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1.</p> <p>За даними [1, 2] та додатку Г проаналізуйте густоту річкової мережі та модуль стоку найбільших річок України. На основі аналізу фізичної, геологічної, кліматичної карт зробіть висновок щодо зумовленості територіальної диференціації гідрологічних та гідрометричних показників річок України.</p> <p>Завдання 2.</p> <p>Нанесіть на контурну карту межі великих річкових басейнів України. З'ясуйте особливості режиму хніх головних річок. Використовуючи дані додатку Г, побудуйте порівняльну діаграму довжин річок України у зручному масштабі.</p> <p>Завдання 3.</p> <p>Дайте порівняльну характеристику двох великих річок України (за вибором викладача) за наступним планом:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Назва річки, її походження. 2. Басейн моря, до якого належить річка. 3. Місце витоку і гирла, напрямок течії, падіння та похил річки. 4. Особливості будови річкової долини у верхній, середній та нижній течії; наявність особливих ділянок течії (каньйонів, порогів, водоспадів). 5. Основні праві та ліві притоки річки. 6. Природні зони, що їх перетинає річка. 7. Види живлення річки. 8. Особливості водного режиму. 9. Господарське використання та геоecологічні проблеми річки. 	1

Штучні водні об'єкти України

Теоретична частина.

1. Штучні водні об'єкти України. Водосховища та ставки.
2. Канали, водонакопичувачі,
3. Відстійники. Хвостосховища.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти штучні водні об'єкти України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

З'ясуйте генетичні типи озер України. Заповніть таблицю 9.

Таблиця 9

Класифікація озер України

Тип озера	Умови утворення	Приклади
-----------	-----------------	----------

Контрольні запитання:

1. Що включає в себе поняття внутрішні води?
2. Яка густина річкової мережі в Україні? Які відрізняється цей показник у різних регіонах України?
3. Як класифікують річки? Які типи річок виділяють за характером фізико-географічних умов у межах України? Наведіть приклади.
4. Розкрийте закономірності поширення річок на території України.
5. Який характер живлення і режим властиві річкам України?
3. Знайдіть взаємозалежності між: режимом річок і закономірностями випадання опадів; характером течії та рельєфом місцевості; формою річкових долин і характером гірських порід, у яких вони сформувалися.
1. Як класифікують річки? Які типи річок виділяють за характером фізико-географічних умов в межах України?
2. Які закономірності розподілу внутрішніх вод по території України можна виділити? Як можна пояснити зменшення багаторічної величини річкового стоку у південному напрямку (від 100 до 5-10 мм)?
1. Які існують закономірності у розміщенні озер на території України?
2. Порівняйте основне походження озер Поліської і Причорноморської низовин.

Фізична географія Чорного і Азовського морів

Теоретична частина.

1. Фізико-географічна характеристика Чорного і Азовського морів.
2. Тополого-метричні властивості, історія формування акваторій.
3. Гідрологія і клімат, водний баланс, біологічні і екологічні особливості.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти берегову лінію Чорного та Азовського морів.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

Використовуючи карти атласів заповніть таблицю 10.

Таблиця 10

Фізико-географічна характеристика морів, що омивають територію України

План характеристики	Чорне море	Азовське море
1. Основні етапи розвитку басейнів		
2. Характеристики улоговин морів (площа, протяжність, глибина, об'єм води), розчленованість берегової лінії		
3. Кліматичні особливості (кількість опадів, температура повітря та температура води, льодові явища)		
4. Особливості циркуляції вод (хвилювання, течії, згінно-нагінні явища)		
5. Гідрохімічний режим (солоність, хімічний склад вод) та властивості водних мас		
5. Мінеральні та біологічні ресурси		
6. Геоекологічні проблеми		

Завдання 2. Проаналізуйте вертикальний розподіл вмісту кисню і сірководню у водах Чорного моря. Поясніть виявлені закономірності. Порівняйте особливості вертикального розподілу температури і солоності вод Чорного моря за сезонами року .

Контрольні запитання:

1. Згадайте тектонічну будову України та поясніть різну глибину Чорного і Азовського морів.
2. Які особливості фізико-географічного положення Чорного і Азовського морів?
3. Азовське море іноді називають затокою (лиманом) Чорного моря. Чи правильно це?
4. У яких одиницях вимірюють солоність води?
5. Поясніть вертикальний розподіл хімічних елементів у воді Чорного моря та зміну солоності вод із глибиною.
6. Яка солоність Азовського моря? Порівняйте її з солоністю Чорного моря та встановіть причини різної солоності у цих морях. Поясніть причини зміни солоності в Азовському морі.
7. Чому солоність Чорного і Азовського морів значно менша, ніж середня солоність Світового океану (35‰)?
8. Як змінюються основні фізико-хімічні властивості (температура, солоність, насиченість киснем, сірководнем) вод Чорного моря з глибиною?
9. Про що свідчить такий факт: через протоку Босфор глибинною течією переноситься 176 км³ води на рік, а поверхневою течією — 340 км³?
10. Визначте сучасні геоекологічні проблеми Азово-Чорноморського басейну. Чи може Україна вирішити їх самостійно?

№5 Ґрунтово-рослинний покрив та тваринний світ України

5

Ґрунтовий покрив України

Теоретична частина.

1. Фактори формування ґрунтового покриву України.
2. Типи ґрунтів та особливості поширення в Україні.
3. Зональні та інтразональні ґрунти України.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти типи ґрунтів України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

Нанесіть на контурну карту основні типи ґрунтів України. Проаналізуйте основні закономірності їх поширення.

Завдання 2.

Охарактеризуйте широтну та вертикальну зональність ґрунтового покриву України. Використовуючи карти атласів, заповніть таблицю 11.

Таблиця 11

Ґрунтовий покрив природних зон України

Характеристика	Зона мішаних лісів	Зона широколистяних лісів	Зона лісостепу	Зона степу (північний степ)	Степова посушлива зона (середній степ)	Сухостепова зона (південний степ)	Українські пати
Ґрунти (записати повну назву ґрунтів)							
Профіль (генетичні горизонти)							
Тип водного режиму							
Гранулометричний склад							
Вміст гумусу							
Реакція середовища							

2

(рН)										
Фізичі властивості, структура										
Деградація ґрунтів										

Контрольні запитання:

1. Що таке ґрунт? Чим ґрунт відрізняється від гірської породи?
2. Що таке ґрунтовий профіль? Яку він має будову?
3. Визначте поняття материнська порода і генетичний горизонт.
4. Чому земельні ресурси України належать до провідних її природних ресурсів?
5. Пригадайте фактори, які зумовлюють формування ґрунтового покриву.
6. Назвіть основні типи ґрунтів, поширені на Україні.
7. Назвіть основні закономірності розподілу ґрунтів і зміни їх родючості по території України.

6

Рослинний покрив України

Теоретична частина.

1. Фактори формування рослинного покриву України.
2. Типи рослинності та особливості поширення в Україні.
3. Геоботанічне районування України.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти рослинний покрив України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

Порівняйте карти рослинності і ґрунтового покриву України. Поясніть виявлені закономірності. Порівняйте лісистість кількох областей України.

Контрольні запитання:

1. Поясніть зміст понять «меліорація» та «рекультивация» ґрунтів. Яких меліоративних заходів необхідно вживати у різних частинах території України?
2. Порівняйте типи ґрунтів на рівнинній і гірських територіях України.
3. Поясніть, чому на північному й південному схилах Кримських гір формуються різні ґрунти?
4. Розкрийте причинно-наслідкові зв'язки між кліматом, рослинністю, ґрунтами і тваринним світом.

2

7

Тваринний світ України

Теоретична частина.

1. Фауністичні комплекси рівнинної частини України.
2. Фауністичні комплекси гірської частини України.
3. Зоогеографічне районування України.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти тваринний світ України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 4.

Використовуючи карти атласів, побудуйте і заповніть таблицю 12.

Таблиця 12

Тваринний світ природних зон України

Природна зона	Хутрові	Копитні
Мішанолісова зона		
Широколистянолісова зона		
Лісостепова зона		
Степова зона		
Українські Карпати		
Гірський Крим		

Контрольні запитання:

1. Порівняйте склад фауністичних комплексів степів і мішаних лісів України.
2. Які особливості фауністичних комплексів урбанізованих територій?

1

8	<p style="text-align: center;">Палеогеографія України Теоретична частина.</p> <p>1. Загальні особливості формування ландшафтів України у фанерозої. 2. Ландшафти України у неоген-антропогеновому часі.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти палеогеографію України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. На основі вивчення ландшафтної карти України і легенди до неї, навести приклади (письмово) класів, типів, підтипів та видів ландшафтів України із зазначенням ознак, за якими виділяють кожну класифікаційну одиницю. Проаналізуйте роль літогенної основи та клімату як основних чинників, що визначають закономірності поширення ландшафтів України.</p>	1																								
9	<p style="text-align: center;">Ландшафти та фізико-географічне районування України Теоретична частина.</p> <p>1. Загальні особливості ландшафтів України. 2. Типологія, класифікація та систематика ландшафтів України. Фізико-географічне районування України, - типологічний та регіональний прояв. Прояв провінційності, інтразональності, азональності та інтерферентності на території України. 3. Ландшафтна карта України.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i> Позначити на контурній карті України та засвоїти фізико-географічне районування України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. На контурну карту нанесіть межі фізико-географічних країн, зон, підзон, країв, областей. Надпишіть основні населені пункти, через які проходять межі природних зон.</p> <p>Завдання 2. Використовуючи лекційний, літературний та картографічний матеріал, складіть коротку порівняльну характеристику фізико-географічних країн України. Результати оформіть у вигляді таблиці 13.</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 13</p> <p>Порівняльна характеристика фізико-географічних країн України</p> <table border="1" data-bbox="272 1288 1385 1668"> <thead> <tr> <th></th> <th><i>Східноєвропейська рівнина (в межах України)</i></th> <th><i>Українські Карпати</i></th> <th><i>Кримські гори</i></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Географічне положення та розміри</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Тектоніка та літобудова</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Загальні риси орографії та макрорельєфу</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Гідрокліматичні умови</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Особливості структури широтної зональності чи висотної поясності</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Завдання 4. Побудуйте комплексний фізико-географічний профіль через територію України (за вибором викладача). На профілі зобразіть тектонічну будову, орографію, основні показники клімату, водні об'єкти, типи ґрунтів і рослинності, фізико-географічні регіони, населені пункти, тощо. Проаналізуйте складений профіль.</p> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Дайте визначення понять ландшафтовірні чинники, ландшафтовірні процеси і ландшафтні (природні) компоненти. Чим вони різняться? 2. Що називається природним комплексом, природно-територіальним комплексом, ландшафтом? Чи є відмінності у використанні цих термінів? 3. Перевірте за термінологічним словником, чи правильно Ви розумієте сутність понять клас</p>		<i>Східноєвропейська рівнина (в межах України)</i>	<i>Українські Карпати</i>	<i>Кримські гори</i>	Географічне положення та розміри				Тектоніка та літобудова				Загальні риси орографії та макрорельєфу				Гідрокліматичні умови				Особливості структури широтної зональності чи висотної поясності				1
	<i>Східноєвропейська рівнина (в межах України)</i>	<i>Українські Карпати</i>	<i>Кримські гори</i>																							
Географічне положення та розміри																										
Тектоніка та літобудова																										
Загальні риси орографії та макрорельєфу																										
Гідрокліматичні умови																										
Особливості структури широтної зональності чи висотної поясності																										

- ландшафтів, тип ландшафтів, підтип ландшафтів, вид ландшафтів.
4. У чому полягає сутність терміну фізико-географічне районування?
 5. Що таке одиниці фізико-географічного районування? Назвіть їх.
 6. Дайте визначення термінів фізико-географічна країна, фізико-географічна зона, фізико-географічна підзона, фізико-географічний край, фізико-географічна область.
 7. У межах яких фізико-географічних країн і зон знаходиться Україна?
 8. Чому на території України фізико-географічні підзони виділяються лише у степовій зоні? Назвіть їх.
 9. Яке положення Вашої області у системі фізико-географічного районування?
 10. За якими критеріями виділяються одиниці фізико-географічного районування?
 11. Що таке зональні і азональні одиниці фізико-географічного районування? Наведіть приклади.
 12. Поясніть, яке значення має фізико-географічне районування?

10

Ландшафтна структура рівнинної частини України Ландшафти зони мішаних хвойно-широколистяних лісів.

Теоретична частина.

1. Геокомпонентна специфіка ландшафтів зони мішаних хвойно-широколистяних лісів.
2. Ландшафтна структура зони мішаних хвойно-широколистяних лісів та природно-заповідні території.
3. Несприятливі фізико-географічні процеси в зоні мішаних хвойно-широколистяних лісів.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти ландшафти зони мішаних лісів України. Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

На контурну карту України нанесіть південну межу зони мішаних лісів. Підпишіть назви основних морфоструктур у її межах. Виділіть фізико-географічні області Українського Полісся та проведіть межі між ними.

Завдання 2.

Дайте порівняльну характеристику фізико-географічних областей Українського Полісся. Виявіть спільні та відмінні риси. Результати роботи оформіть у вигляді таблиці 14. Обґрунтуйте проведення південної межі зони мішаних лісів.

Таблиця 14

Характеристика фізико-географічних областей Українського Полісся

Ознаки	Волинське Полісся	Житомирське Полісся
Географічне положення		
Літобудова		
Кліматичні особливості		
Внутрішні води		
Ґрунтово-рослинний покрив		
Ландшафти		
Тваринний світ		

Контрольні запитання:

1. Оцініть фізико-географічне положення зони мішаних лісів України?
2. Поясніть роль геологічної будови та рельєфу у формуванні природних комплексів мішанолісового типу.
3. З'ясуйте внутрішні відмінності природних умов мішанолісової зони, продумайте обґрунтування її поділу на фізико-географічні області?
4. Визначте спільні та відмінні риси, характерні для поліських фізико-географічних областей?
5. У якій фізико-географічній області і чому найбільше розчленування рельєфу?
6. Чому Житомирське Полісся є найменш заболоченим серед інших областей Українського Полісся?
7. Де і чому на Поліссі зустрічаються карстові озера?
8. Поясніть приуроченість різних типів рослинності та особливостей ґрунтового покриву до певних геологічних відкладів та форм рельєфу.
9. Назвіть головні природні типи ґрунтового і рослинного покриву Українського Полісся. Чим пояснюється домінування у ґрунтовому покриві дерново-підзолистих ґрунтів? Яких заходів вони потребують для підвищення родючості?
10. Чим відрізняються бори і субори Українського Полісся?

1

11. Назвіть головні природні ресурси зони мішаних хвойно-широколистяних лісів України. Як вони використовуються і охороняються?

11

Ландшафти зони широколистяних лісів України

Теоретична частина.

1. Геокомпонентна специфіка ландшафтів зони широколистяних лісів.
2. Ландшафтна структура зони широколистяних лісів та природно-заповідні території.
3. Неприятливі фізико-географічні процеси в зоні мішаних хвойно-широколистяних лісів.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти ландшафти зони широколистяних лісів України.

Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

На контурну карту України нанесіть східну межу зони широколистяних лісів. Підпишіть назви основних морфоструктур у її межах. Виділіть фізико-географічні області широколистянолісової зони та проведіть межі між ними.

Завдання 2.

Дайте порівняльну характеристику фізико-географічних областей широколистянолісової зони України. Виявіть спільні та відмінні риси. Результати роботи оформіть у вигляді таблиці 15. Зробіть висновок щодо основних причин різноманітності ландшафтів у широколистянолісовій зоні. Обґрунтуйте проведення східної межі зони широколистяних лісів.

Таблиця 15

Характеристика фізико-географічних областей Західноукраїнського краю широколистянолісової зони

Ознаки	Волинська височинна область	Мале Полісся
Географічне положення		
Літобудова		
Кліматичні особливості		
Внутрішні води		
Ґрунтово-рослинний покрив		
Ландшафти		
Тваринний світ		

Контрольні запитання:

1. Оцініть фізико-географічне положення зони широколистяних лісів України?
2. Поясніть роль геолого-геоморфологічних та кліматичних чинників у формуванні природних комплексів широколистянолісового типу.
3. З'ясуйте внутрішні відмінності природних умов широколистянолісової зони, продумайте обґрунтування її поділу на фізико-географічні області?
4. Чим відрізняється клімат Західноукраїнського краю широколистянолісової зони від клімату Українського Полісся?
5. Який взаємозв'язок між тектонічною будовою та рельєфом в межах даної зони? З чим пов'язане існування тут орографічної інверсії?
6. Чи існують у межах зони істотні кліматичні відмінності та в якому напрямку вони проявляються?
7. Як впливає рельєф поверхні широколистянолісової зони на розвиток сільського господарства? Які види природокористування домінують у межах зони?
8. Як змінились природні комплекси зони широколистяних лісів під впливом антропогенної діяльності?

12

Ландшафти лісостепової зони України

Теоретична частина.

1. Геокомпонентна специфіка ландшафтів лісостепової зони.
2. Ландшафтна структура лісостепової зони та природно-заповідні території.
3. Неприятливі фізико-географічні процеси в лісостеповій зоні.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

1

1

Позначити на контурній карті України та засвоїти ландшафти зони лісостепу України.
Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

На контурну карту нанесіть межі фізико-географічних країв та областей у складі Лісостепової зони України. Визначте основні фактори, що призвели до виділення фізико-географічних країв на території Лісостепової зони України, їх положення і склад.

Завдання 2. Дайте порівняльну характеристику фізико-географічних країв Українського лісостепу. Виявіть спільні та відмінні риси. Результати роботи оформіть у вигляді таблиці 16. Зробіть висновок щодо основних причин різноманітності ландшафтів у лісостеповій зоні.

Таблиця 16

Характеристика фізико-географічних країв Українського лісостепу

Фізико-географічний край	Спільні риси	Відмінності
Дністерсько-Дніпровський		
Лівобережно-Дніпровський		
Середньоруський		

Завдання 3.

Дайте короткі однозначні відповіді, що характеризують природні умови лісостепової зони України заповнивши праву колонку таблиці 17. Назвіть головні риси природи лісостепової зони України.

Таблиця 17

Деякі фізико-географічні характеристики Українського лісостепу

Переважаючі антропогенні відклади	
Рельєф, низовини, височини	
Середньорічна кількість опадів	
Типи ґрунтів	
Типи природної рослинності	
Типи ландшафтів	

Контрольні запитання:

- Обґрунтуйте проведення північної і південної меж лісостепової зони та поділ її на фізикогеографічні краї.
- Чому клімат лісостепової зони більш різноманітний, ніж на Поліссі?
- Яка основна негативна риса клімату і негативний природний процес для розвитку сільського господарства у Лісостепу?
- У якій області і чому більше солонцюватих ґрунтів?
- Поясніть причини формування у лісостеповій зоні різних типів ґрунтів. У яких умовах відбувається утворення і накопичення гумусу у цих ґрунтах?
- Чим пояснюється велика строкатість ландшафтної структури лісостепу? Назвіть ландшафтові чинники і процеси, характерні для лісостепової зони України.
- Як використовуються ландшафти лісостепу? У чому полягають особливості раціонального використання і охорони природи у цій зоні?
- Поясніть приуроченість різних типів рослинності та особливостей ґрунтового покриву до певних місцеположень.
- Назвіть головні зональні ґрунтово-рослинні комплекси лісостепової зони України. Чим пояснюється домінування у ґрунтовому покриві лісостепу чорноземів типових та сірих лісових ґрунтів?
- Яких охоронних заходів потребують ґрунти лісостепової зони?
- Чим відрізняються ліси у цій зоні від лісів Українського Полісся?

13

Ландшафти степової зони України

Теоретична частина.

- Геокомпонентна специфіка ландшафтів степової зони.
- Ландшафтна структура степової зони та природно-заповідні території.
- Несприятливі фізико-географічні процеси в степовій зоні.

Практична частина. *Зміст практичної діяльності:*

Позначити на контурній карті України та засвоїти ландшафти зони степу України.
Виконати завдання практичної роботи.

Завдання 1.

За тематичними картами атласів складіть порівняльну фізико-географічну характеристику

1

підзон степової зони України, заповніть таблицю 18. Зробіть висновки, виявіть спільні та відмінні риси, характерні для різних підзон.

Таблиця 18

Порівняльна фізико-географічна характеристика підзон степової зони

	Північностепова підзона	Середньостепова підзона	Південн підзона
Фізико-географічне положення та межі			
Літобудова			
Середня температура січня/липня			
Кількість опадів, мм/рік			
Коефіцієнт зволоження			
Ґрунтово-рослинний покрив			
Особливості ландшафтної структури			

Завдання 2.

Користуючись картами атласів, складіть фізико-географічну характеристику одного з фізико-географічних країв Українського степу за наступним планом.

- а) Географічне положення.
- б) Належність до тектонічної структури.
- в) Належність до орографічної одиниці (форми рельєфу).
- г) Вік і склад корінних та антропогенових відкладів.
- ґ) Середньорічна кількість опадів.
- д) Річкова мережа і особливості поверхневого стоку.
- е) Ґрунтово-рослинний покрив.
- ж) Природоохоронні території.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення понять —степова зона і —степові ландшафти. Чим вони відрізняються?
2. Які головні риси природи має степова зона України? Чим відрізняється природа степової і лісостепової зон України?
3. Які особливості літобудови і рельєфу характерні для Українського степу? Як вони впливають на формування степових ландшафтів?
4. Поясніть, чому у степовій зоні у порівнянні з лісостепом випадає менше атмосферних опадів, зменшується ступінь зволоження, підвищуються температури повітря, частіше утворюються посухи і суховії, виникають пилові бурі?
5. Що являє собою фауна степової зони? Чим вона відрізняється від фауни лісостепу?
6. Які особливості фізико-географічного районування степової зони України? Обґрунтуйте виділення у межах степової зони України підзон і країв?
7. Що означають поняття північностепова підзона, середньостепова підзона і південностепова підзона? Як вони співвідносяться з поняттями —північностепові ландшафти, середньостепові ландшафти і південностепові ландшафти?
8. Що призвело до формування фізико-географічних країв на території степової зони? Чому у межах Середньостепової підзони виділяється лише 1 край?
9. У якому фізико-географічному краю степової зони і чому спостерігаються як степові, так і лісостепові ландшафти?
10. Які закономірності структури ґрунтового покриву у степовій зоні? Як змінюються властивості ґрунтів у різних підзонах?
11. Які закономірності поширення видового складу рослинності у межах степової зони? Як впливають на географію рослинного покриву кліматичні умови, ґрунти і рельєф степової зони?
12. Яке походження і склад мають ліси різних підзон степової зони? Де вони поширені і яке мають значення?
13. Чому степова зона України має найвищу серед інших природних зон розораність земель? Які фактори сприяли цьому?
14. Яких природоохоронних заходів потребують степові ландшафти України? Які особливості раціонального використання природних ресурсів і охорони природи у степовій зоні України?

№7 Ландшафти гірської частини України

14	<p align="center">Геологія, клімат, води Кримських гір Теоретична частина.</p> <p>1. Геолого-геоморфологічні особливості Кримських гір. 2. Клімат Кримських гір. 3. Підземні та поверхневі води Кримських гір.</p> <p align="center">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти геологію, клімат, води Кримських гір. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Побудуйте схематичний геолого-геоморфологічний профіль Кримських гір на якому позначте Зовнішнє, Внутрішнє, Головне пасмо та Південний берег Криму. Нанесіть на профіль вік і літологічні особливості гірських порід, якими складені пасма Кримських гір та доповніть його умовними позначками.</p> <p>Завдання 2. Побудуйте схему висотної поясності Кримських гір. Як змінюється клімат у межах Кримських гір? Назвіть характерні риси ґрунтового покриву Гірського Криму. Як змінюються типи і підтипи ґрунтів з висотою? Які місцевості у Криму об'єднують спільним терміном —яйла? Чому в Кримських горах відсутні постійна снігова лінія і льодовики?</p> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Як Ви розумієте зміст поняття гірське пасмо? Що таке куести і за яких умов вони утворюються? 2. Назвіть особливості рельєфу Кримських гір. Що зумовило таку різноманітність форм рельєфу на цій території? 3. Згадайте зміст поняття —карст. Які умови потрібні для утворення карстового рельєфу? 4. Охарактеризуйте основні риси тектонічної будови та рельєфу фізико-географічної країни Гірського Криму. Як вони впливають на інші компоненти природи? 5. Де найбільше поширені карстові форми рельєфу у Кримських горах? Що сприяє розвитку карстових процесів у Гірському Криму?</p>	1												
15	<p align="center">Ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Кримських гір Теоретична частина.</p> <p>1. Ґрунтовий покрив Кримських гір. 2. Рослинний та тваринний світ Кримських гір. 3. Ландшафти Кримських гір та природно-заповідні території.</p> <p align="center">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Кримських гір. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Дайте порівняльну характеристику фізико-географічних областей Кримських гір. Заповніть таблицю 19. Зробіть висновок щодо основних причин різноманітності ландшафтів у Гірському Криму.</p> <p align="right">Таблиця 19</p> <p align="center">Порівняльна характеристика фізико-географічних областей Кримських гір</p> <table border="1" data-bbox="272 1592 1385 1727"> <thead> <tr> <th>Фізико-географічна область</th> <th>Спільні риси</th> <th>Відмінності</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Передгірнолісотепова</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Головного пасма</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>Південнобережна субсередземноморська</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Які вертикальні ландшафтні пояси сформувались у Кримських горах? Назвіть найбільш суттєві їх особливості. 2. Назвіть відмінності у висотній поясності північного й південного схилів Кримських гір. Поясніть причини різниці? 3. Як впливає геологічна і геоморфологічна будова Кримських гір на їх ландшафтну структуру? Наведіть приклади. 4. Які особливості рослинного і тваринного світу Кримських гір? Які види занесені до Червоної Книги України? 5. Які стихійні лиха та несприятливі фізико-географічні процеси характерні для Кримських гір</p>	Фізико-географічна область	Спільні риси	Відмінності	Передгірнолісотепова			Головного пасма			Південнобережна субсередземноморська			1
Фізико-географічна область	Спільні риси	Відмінності												
Передгірнолісотепова														
Головного пасма														
Південнобережна субсередземноморська														

	<p>та Південного узбережжя Криму? Які Ви знаєте методи їх попередження та боротьби з ними? Наведіть приклади.</p> <p>6. Обґрунтуйте поділ Кримських гір на фізико-географічні області.</p> <p>7. Охарактеризуйте Південнобережну субсередземноморську область Гірського Криму. Які чинники сприяли розвитку тут середземноморських ландшафтів?</p> <p>8. Яке значення мають природоохоронні об'єкти Криму? Наведіть приклади.</p>	
16	<p style="text-align: center;">Геологія, клімат, води Українських Карпат Теоретична частина.</p> <p>1. Геолого-геоморфологічні особливості Українських Карпат. 2. Клімат Українських Карпат. 3. Підземні та поверхневі води Українських Карпат.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти геологію, клімат, води Українських Карпат. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1.</p> <p>Складіть орогідрографічну схему Українських Карпат. Користуючись атласом нанесіть на неї Прикарпатську височину; Східні Бескиди, Горгани, Покутсько-Буковинські Карпати; хребти: Вододільний, Верховинський, Полонинський, Вулканічний; гірські масиви Свидовець і Чорногора; Гринявські, Рахівські, Чивчинські гори; Закарпатську низовину; г. Говерлу; річки – Прут, Черемош, Серет, Тису, Теремлю, Свічу, Дністер, Стрий, Боржаву, Латорицю, Лімницю, Ріку, Тересву. На отриману орогідрографічну схему умовними позначками нанесіть головні родовища корисних копалин.</p> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Пригадайте критерії виділення фізико-географічних країн і за ними обґрунтуйте виділення Карпатської гірської країни. Коли і внаслідок яких процесів утворилися Українські Карпати? 2. Які особливості геологічної будови мають Українські Карпати і як вони відображені у рельєфі? Чому Українські Карпати мають переважно пологі схили, зручні перевали, а вершини цих гір здебільшого вирівняні? 3. Чи рівномірно розташовуються родовища корисних копалин по території цієї гірської країни? 4. Чому в Українських Карпатах відсутні постійна снігова лінія і льодовики?</p>	1
17	<p style="text-align: center;">Ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Українських Карпат Теоретична частина.</p> <p>1. Ґрунтовий покрив Українських Карпат. 2. Рослинний та тваринний світ Українських Карпат. 3. Ландшафти Українських Карпат та природно-заповідні території.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти Ґрунти, рослинний та тваринний світ, ландшафти Українських Карпат. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1.</p> <p>Побудуйте схему висотної поясності Українських Карпат та легенду до неї.</p> <p>Завдання 2.</p> <p>Побудуйте комплексний фізико-географічний профіль по лінії Івано-Франківськ – Мукачеве. Умовними позначками нанесіть на профіль тектонічну будову, орографію, основні показники клімату, гідрографічну мережу, типи ґрунтів і рослинності, фізико-географічні регіони, населені пункти, тощо. Проаналізуйте складений профіль.</p> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Які вертикальні ландшафтні пояси сформувались в Українських Карпатах? Назвіть найбільш суттєві їх особливості. 2. Назвіть характерні риси ґрунтового покриву Карпат. Як змінюються гірські ґрунти з висотою? 3. Назвіть відмінності у висотній поясності північно-східного й південно-західного схилів Українських Карпат. Поясніть причини різниці? 4. Чим зумовлені кліматичні відмінності у межах Українських Карпат? Як і чому відрізняється клімат Прикарпаття і Закарпаття, північно-східного і південно-західного схилів Карпат? 5. Що вам відомо про живлення і стік річок Українських Карпат? Які чинники зумовлюють високу водоносність, паводковий режим і різкі коливання стоку карпатських річок?</p>	1

№8 Геоекологічні проблеми та охорона природи								
18	<p>Геоекологічний моніторинг та геоекологічна ситуація в Україні.</p> <p>Природно-заповідний фонд України</p> <p style="text-align: center;">Теоретична частина.</p> <p>1.Геоекологічний моніторинг в Україні, сучасний стан, проблеми та перспективи. 2.Головні риси геоекологічної ситуації в Україні. 3.Біосферні заповідники. 4.Природні національні парки. 5.Головні та специфічні заказники, пам'ятки природи, урочища. 6.Дендрологічні, ботанічні, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.</p> <p style="text-align: center;">Практична частина. <i>Зміст практичної діяльності:</i></p> <p>Позначити на контурній карті України та засвоїти природно-заповідні об'єкти України. Виконати завдання практичної роботи.</p> <p>Завдання 1. Використовуючи карту геоекологічної ситуації в Україні виділіть території (ареали) з різними умовами проживання населення. Які адміністративні регіони входять до кожного ареалу? Результати роботи оформіть у вигляді таблиці.</p> <p>Завдання 2. Проаналізуйте основні категорії об'єктів природно-заповідного фонду: біосферні та природні заповідники, національні природні парки. Використовуючи карти охарактеризуйте природно-заповідну систему України. Результати роботи оформіть у вигляді таблиці 20. Зробіть висновок про структуру природно-заповідної системи України.</p> <p style="text-align: right;">Таблиця 20</p> <p style="text-align: center;">Основні елементи природно-заповідної системи України</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 33%;">Природні регіони</th> <th style="width: 33%;">Біосферні заповідники</th> <th style="width: 33%;">Природні заповідники</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="height: 20px;"> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </tbody> </table> <p>Контрольні запитання:</p> <p>1. Як Ви розумієте поняття забруднення навколишнього природного середовища? Розкрийте зміст поняття геоекологічна ситуація. 2. Дайте оцінку впливу різних видів господарської діяльності на природні умови і природні ресурси України. Що спричинило кризову геоекологічну ситуацію в Україні. Що необхідно зробити для її покращення? 3. Назвіть головні проблеми, що перешкоджають веденню раціонального природокористування в Україні. Охарактеризуйте сутність природоохоронних заходів, які здійснюються у різних районах України. 4. Що є природним заповідником, заказником, пам'яткою природи, національним природним парком, біосферним заповідником? Наведіть приклади.</p>	Природні регіони	Біосферні заповідники	Природні заповідники				2
Природні регіони	Біосферні заповідники	Природні заповідники						
Всього		36						

Методи навчання

За джерелом знань:

- словесні: розповідь, пояснення, лекція, інструктаж, бесіда, дискусія, диспут;
- наочні: демонстрація, ілюстрація;
- практичні: практичні роботи, вправи, самостійна робота студентів з різними джерелами інформації, робота з картою, робота зі статистичними матеріалами, підготовка доповідей, повідомлень, презентацій, аналіз проблемних ситуацій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків та географічних закономірностей, прогнозування тощо.

За характером навчально-пізнавальної діяльності студентів: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; метод проблемного викладу; частково-пошуковий; пошуковий.

Дистанційні методи навчання: метод індивідуалізованого навчання, навчання з освітніми ресурсами (освітні платформи Moodle-ЦДПУ, Вікі-ЦДПУ, Хмарка –ЦДПУ),

телекомунікаційні методи (Zoom-конференції, робота у Telegram, робота у Viber-групах).

Форми оцінювання

Поточне: фронтальне та індивідуальне усне опитування, письмове опитування, перевірка практичних робіт, перевірка виконання самостійної роботи, захист повідомлень, мультимедійних презентацій, проєктів; контрольна робота тощо. Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях шляхом перевірки готовності студентів до занять (виконання домашніх усних та письмових завдань, конспектування літератури, відповідно до планів практичних занять) та з урахуванням діяльності на заняттях.

Підсумкове: екзамен.

Література для вивчення дисципліни.

Методичне забезпечення

- 1.Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України: Підручник. – К.: Знання, 2006.
- 2.Байцар А.Л. Фізична географія України. Навчально-методичний посібник. – Львів: ЛНУ, 2012.

Рекомендована література

Базова

1. Багрова Л.А., Боков В.А., Багров Н.В. Географія Крима. - К: Лыбидь, 2001.
2. Гавриленко О.П. Екогеографія України. - К.: Знання, 2008.
3. Географічна енциклопедія України. – Т.1-3. – К.:Укр. енциклопедія, 1989-1993.
4. Методологічні засади географії: підручник/О.Г.Топчієв, Д.С.Мальчикова, І.О.Пилипенко, В.В.Яворська. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020.
5. Міхелі С.В. Основи Ландшафтознавства. - Київ-Камянець-Подільський: Абетка-Нова, 2002.
6. Національний атлас України. Головний редактор Руденко Л.Г. – К: ДНВП «Картографія», 2007.
7. Природа Украинской ССР. Почвы, - К.: Наукова думка, 1986
8. Природа Украинской ССР. Геология и полезные ископаемые. – К.: Наукова думка, 1986.
9. Природа Украинской ССР. Животный мир, - К.: Наукова думка, 1985.
10. Природа Украинской ССР. Животный мир. – К.: Наукова думка, 1984.
11. Природа Украинской ССР. Ландшафты.- К.: Наукова думка, 1985.
12. Природа Украинской ССР. Моря и внутренние воды, - К.: Наукова думка, 1987.
13. Природа Украинской ССР. Растительный мир, - К.: Наукова думка, 1985.

Допоміжна

1. Андрієнко Т.Л., Попович С.Ю., Головач О.Ф. Озер вода жива.- Київ, Урожай. – 1990.
2. Атлас природных условий и естественных ресурсов Украинской ССР. М.: ГУГК, 1978.
3. Брадїс Є.М., Бачурин Є.Ф. Болота УРСР. – К; 1969.

4. Гелевера О.Ф. Багаторічна динаміка кліматичних показників за даними метеостанції Кропивницький / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія географічні науки, випуск 10, Херсон. 2019, С. 107-113. DOI 10.32999/ksu2413-7391/2019-10-15.
5. Гелевера О.Ф., Топольний Ф.П. Про походження опідзолених і неопідзолених кислих ґрунтів. Український екологічний журнал, 2018, 8(1), С. 516-526.
6. Гелевера О.Ф. Вплив відходів Інгульської урановидобувної шахти на довкілля / Розроблення та реалізація регіональних Програм поводження з відходами: проблемні питання та кращі практики: збірка матеріалів Національного форуму "Поводження з відходами в Україні". К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2020. С. 356-360.
7. Заставний Ф.Д. Географія України. - Львів: Світ, 1994.
8. Паламарчук М.М. та інші Географія мінеральних ресурсів Української ССР. К.; 1985.
9. Сологуб В.Б. Литосфера України. – К.: Наукова думка, 1986.
- Сокол І.О., Гелевера О.Ф. Просторово-видовий склад лісів Кіровоградської області / Стратегії інноваційного розвитку природничих дисциплін: досвід, проблеми та перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кропивницький, 2018. С. 202-206.
10. Соколовський І.Л. Закономірності розвитку рельєфу України. – К.: Наукова думка, 1973.
11. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології/ за ред. О.М. Маринича. - К.: Вища школа, 2005.
12. Lyashenko V., Khomenko O., Golik V., Topolnij F., Helevera O. [Substantiation of environmental and resource-saving technologies for void filling under underground ore mining / Technology Audit And Production Reserves, № 2/3\(52\), P. 9–16, DOI: 10.15587/2312-8372.2020.200022.](#)
13. Vasil Lyashenko, Oleh Khomenko, Fedor Topolnij, Olha Helevera. [Substantiation of technologies and technical means for disposal of mining and metallurgical waste in mines / Technology audit and production reserves, № 3 \(53\), P. 4-11, DOI: 10.15587/2706-5448.2020.200897](#)

Інформаційні ресурси

1. Національний атлас України. Електронна версія.
2. http://uk.wikipedia.org/wiki/Фізична_географія_України
3. http://www.google.com.ua/search?hl=ru-UA&as_q=Геологічна+будова
4. <http://ukr-tur.narod.ru/fisgeo/fisukr/relefgeol/relgeolukr.htm>
5. http://moyaukraina.io.ua/s108585/korisni_kopalini_ukraeni
6. http://www.google.com.ua/search?hl=ru-UA&as_q=Корисні+копалини+України
7. http://www.franko.lviv.ua/faculty/geology/phis_geo/fourman/E-books-FVV/Interactive_books/Meteorology
8. http://www.uapravo.com/hro/text.php?lan=rus&id=12396&id_book=12389&id_parent=12398
9. <http://www.geograf.com.ua/>
10. https://geoknigi.com/book_view.php?id=456
11. <http://nature.land.kiev.ua/?chapter=2>
12. https://www.youtube.com/watch?v=XjWaOe9vUdQ&list=PLExsQHSmZLcX0X_hCoouUbywi8SvbmBh&fbclid=IwAR10SU1KS1Mk5jMxRIs6JuQknXOpHpMFPSS80kJ-bDcmcVGYuEWFTLG8Uoo
13. https://www.youtube.com/watch?v=sEd3vb3EAb8&list=PL-O9iN4bO7LGsbiOBVnJjC_KqT-51XNlz

14. <https://www.youtube.com/watch?v=9USiQ9SmEeY>
15. <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/252/245>
16. https://www.youtube.com/watch?v=gX80SPpBtR0&fbclid=IwAR2gunzoGHlr5QjhL2efyuFK6K0IQ3emA9RWOHwWHD_23px7XAe7BpcXoI
17. <https://www.youtube.com/watch?v=BKMVzxoprR0>
18. https://www.youtube.com/watch?v=LVG_en5f7fw
19. https://www.youtube.com/watch?v=ZAgKbVhN_qY
20. <https://www.youtube.com/watch?v=qT1Z9vkvAg0>
21. <https://vidsebe.media/read/istorii/34079/6-cikavih-faktiv-pro-azovske-more-do-vsesvitnogo-dnya-okeaniv>

7. Політика виставлення балів. Вимоги викладача

Вимоги викладача. В процесі вивчення дисципліни студенти мають відвідувати всі лекційні та практичні заняття. Система оцінювання – накопичувальна, тому для того, щоби набрати необхідні бали до екзамену (максимально – 60 балів), студент має виконати всі види робіт, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни.

Пропущені за поважною причиною заняття відпрацьовуються під час консультацій.

Усі практичні роботи та завдання для самостійної роботи мають бути виконані вчасно. Практичні роботи захищаються кожним студентом індивідуально. Форма представлення результатів та контролю за самостійною роботою прописані у методичних рекомендаціях до самостійної роботи.

Під час підготовки доповідей, повідомлень та рефератів студенти мають дотримуватися академічної доброчесності, уникати плагіату та робити необхідні посилання на використані інформаційні джерела.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів з ФГУ

Оцінювання якості знань студентів здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

Поточне оцінювання

Поточне оцінювання здійснюється на практичних заняттях, на консультаціях (при відпрацюванні пропущених занять чи при бажанні підвищити попередньо отриману оцінку) та під час контролю за самостійною роботою студентів. Види робіт студентів, які підлягають поточному контролю: виступ з основного питання; усна доповідь; виконання лабораторної роботи; доповнення, запитання до того, хто відповідає, рецензія на виступ; участь у дискусіях, інтерактивних формах організації заняття; письмові завдання (тестові, контрольні, творчі роботи, реферати тощо); самостійне опрацювання тем; систематичність роботи на практичних заняттях, активність під час обговорення питань.

Критерії оцінювання студентських теоретичних усних відповідей чи повідомлень на практичних заняттях з курсу «ФГУ»

При оцінюванні усних відповідей та повідомлень студентів враховується: рівень осмислення навчального матеріалу; рівень сформованості аналітичних вмінь і концептуальних підходів; повнота розкриття питання, логіка викладу, культура мовлення; використання додаткової літератури; порівняння, зв'язок з практикою, наявність висновків. Максимальна кількість балів, які студенти можуть отримати за усну відповідь чи повідомлення – 5 балів.

5 балів ставиться у випадку, коли студент продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату ФГУ та теоретичного матеріалу цієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань сучасної ФГУ та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відповіді відсутні мовні та стилістичні

помилки.

4 бали ставиться у випадку, коли відповідь студента майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з ФГУчи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат ФГУ в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент має дуже поверхові знання з питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент не має системних знань з ФГУчи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат ФГУ майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання письмових відповідей студентів

При оцінювання письмових завдань враховуються: повнота розкриття питання; цілісність, системність, логічність викладу уміння формулювати висновки; акуратність в оформленні письмової роботи тощо. Максимальна кількість балів за письмову відповідь – 5 балів.

5 балів ставиться у випадку, коли студент продемонстрував досконале знання та розуміння понятійно-термінологічного апарату ФГУ та теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань сучасної ФГУ та аргументує її. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою культурою мовлення. У відсутні відповіді граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

4 бали ставиться у випадку, коли відповідь студента майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Матеріал викладено правильною мовою, але присутні окремі граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

3 бали ставиться, коли відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з ФГУ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат ФГУ в цілому сформований, але студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

2 бали ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент має дуже поверхові знання з

питання. Пояснює суть окремих понять. Виклад матеріалу не структурований, порушена послідовність та логіка викладу. Студент використовує знання в знайомій ситуації, але не може застосувати їх в новій ситуації. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли відповідь дуже фрагментарна. Студент не має системних знань з ФГУ чи окремої теми курсу. Понятійно-термінологічний апарат ФГУ майже не сформований. Виклад матеріалу не структурований. У відповіді наявні фактичні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання практичної роботи

При оцінювання практичних робіт враховуються: повнота виконання завдань; правильність та якість виконання завдань; наявність висновків; акуратність в оформленні тощо. Максимальна кількість балів за лабораторну роботу – 2 бали.

2 бали ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав завдання практичної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу з теми практичного заняття. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував високий рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. До кожного завдання наявні висновки та узагальнення. Студент застосував творчий підхід до виконання завдань. У практичній роботі відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

1,5 бали ставиться, коли студент виконав завдання для практичної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь на питання викладача при захисті роботи майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий характер. При виконанні практичних завдань студент продемонстрував вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Наявні висновки до кожного завдання, але у деяких висновках недостатня доказова база. У практичній роботі присутні окремі стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав завдання практичної роботи, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь на теоретичні питання під час захисту практичної роботи неповна, фрагментарна. Студент продемонстрував недостатній рівень оволодіння вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати тощо. У роботі наявні фактичні та/або стилістичні помилки.

0,5 бали ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань практичної роботи. Демонструє вкрай поверхові знання з тем теоретичного блоку під час захисту роботи. Студент недостатньо оволодів вміннями аналізу, порівняння тощо. Відсутні висновки до окремих завдань або більшість висновків помилкові. У роботі наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки.

Критерії оцінювання самостійної роботи студента

Максимальна кількість балів за завдання для самостійної роботи – 2 бали

2 бали ставиться у випадку, коли студент повністю і якісно виконав завдання для самостійної роботи з теми. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу тієї чи іншої теми курсу ФГУ, що виноситься на самостійне опрацювання. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Наявні посилання на декілька джерел інформації. Відповідь на поставлені запитання повна, насичена глибокими та розгорнутими судженнями, прикладами, висновками. Виклад матеріалу має логічний, доказовий і послідовний характер. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Аналізує різні підходи до трактування тієї чи іншої проблеми. Вільно висловлює свою позицію з проблемних питань ФГУ та аргументує її. Демонструє творчий підхід до виконання завдань. Володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці не тільки в знайомих, але й в нових ситуаціях. Володіє високою грамотністю викладу матеріалу, культурою мовлення. У відповіді відсутні орфографічні, граматичні, стилістичні чи мовленнєві помилки.

1,5 бали ставиться, коли студент виконав завдання для самостійної роботи, при цьому 2/3 завдань виконано якісно. Відповідь майже повна, має усвідомлений та достатньо розгорнутий

характер. Висвітлюється зміст окремих класифікацій, методологічних підходів тощо. Виклад матеріалу структурований, логічний, але дещо порушена послідовність викладу. Студент володіє вміннями аналізувати, порівнювати, узагальнювати, систематизувати. Але у відповіді недостатня доказова база, мало прикладів, нечітко прослідковується зв'язок теорії з практикою. При відповіді на проблемні питання студент висловлює свою позицію, але недостатньо її аргументує. Вільно оперує знаннями, застосовує їх в знайомій та новій ситуації. Присутні окремі стилістичні помилки.

1 бал ставиться, коли студент виконав 2/3 завдань або виконав завдання, але 1/2 з них виконана не досить якісно. Відповідь неповна, фрагментарна. Студент не має системних знань з основних тем, що виносяться на самостійну роботу. Студент оперує, як правило, одним підходом до тієї чи іншої проблематики, висвітлює окрему класифікацію, посилається на одне джерело інформації тощо. Виклад матеріалу не структурований, часто порушується послідовність та логіка викладу. У відповіді відсутні посилання на фундаментальні дослідження з певної проблеми. Відповідь позбавлена творчого підходу і має формальний характер. У відповіді наявні фактичні та стилістичні помилки.

0,5 бали ставиться, коли студент якісно виконав 1/2 завдань. Демонструє вкрай поверхові знання з тем, винесених на самостійне опрацювання і неспроможний відтворити інформацію в повному обсязі. Оперує лише окремими фразами. Студент відтворює лише окремі фрагменти матеріалу, називає розрізнені факти. Відповідь занадто лаконічна та має вигляд окремих висловлювань, не пов'язаних між собою. Студент не володіє вміннями застосовувати теоретичні знання на практиці, не наводить приклади тощо. У відповіді наявні грубі фактичні, теоретичні та стилістичні помилки. Крім того студенти мають змогу отримати 0,5 б. за доповнення.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Тривалість виконання контрольних робіт (КР) не перевищує двох академічних годин. До контрольних робіт допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. У процесі виконання контрольних завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами, які визначені викладачем. Студентові забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами та користуватися матеріалами, крім дозволених. За умови порушення студентом установлених правил виконання контрольної роботи викладач позбавляє можливості продовжувати виконання завдань, не перевіряє роботу, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів незалежно від причини. Результати перевірки КР доводяться до відома студентів не пізніше ніж через два робочі дні після їх виконання. Перескладання КР допускається в терміни, визначені викладачем, під час поточних консультацій. Студент, який не з'явився на КР (незалежно від причини), має право один раз повторно пройти контроль у визначені викладачем терміни під час поточних консультацій. Максимальна кількість балів за модульну контрольну роботу з кожного змістового модуля – 10 балів. Контрольна робота проводиться у формі тесту. Кожен бал контрольної роботи відповідає 10% правильних відповідей.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота															Екзамен	Сума балів	
Змістовий модуль 1	МКР 1	Змістовий модуль 2	МКР 2	Змістовий модуль 3	МКР 3	Змістовий модуль 4	МКР 4	Змістовий модуль 5	МКР 5	Змістовий модуль 6	МКР 6	Змістовий модуль 7	МКР 7	Змістовий модуль 8	МКР 8	40	100
5	2	5	3	5	2	5	3	5	3	5	2	5	3	5	2		

7	8	7	8	8	7	8	7		
---	---	---	---	---	---	---	---	--	--

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

1. Підсумковий контроль

Підсумковий (семестровий) контроль

З дисципліни « Фізична географія України » передбачена така форма підсумкового контролю як *екзамен*.

Першим етапом семестрового контролю є визначення підсумкової семестрової модульної оцінки як суми підсумкових модульних оцінок, отриманих за результатами засвоєння всіх модулів. Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 60 балів) визначається як сума балів поточного, модульного контролю та відповідає підсумковій семестровій оцінці.

Семестровий контроль у формі *екзамену* проводиться усно. На екзамен виносяться вузлові питання фізичної географії України та практичні завдання. Максимальна сума балів, що виділяється на екзамен – 40 балів.

Першим етапом підсумкового семестрового контролю є визначення підсумкової семестрової оцінки до екзамену (максимум 60 балів) як суми підсумкових поточних оцінок, отриманих за результатами засвоєння всіх тем та оцінок за контрольні роботи. Семестровий контроль у формі екзамену проводиться усно. На екзамен виносяться ключові питання сучасної ФГУ та практичні завдання. Білети містять 3 теоретичні та 1 практичне завдання. Максимальна сума балів, що виділяється на екзамен – 40 балів. Підсумкова семестрова оцінка з дисципліни (сума балів) розраховується як сума підсумкової семестрової оцінки до екзамену та екзаменаційної оцінки та виставляється за 100-бальною шкалою, шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання. Підсумкова семестрова оцінка проставляється у Відомості обліку успішності (форма № Н-5.03), Аркуші успішності студента (форма № Н-5.04), Індивідуальному навчальному плані студента (форма № Н-2.02), Заліковій книжці студента (форма № Н-2.03). Підсумкові екзаменаційні письмові роботи, листки тестувань, листки усної відповіді зберігаються на кафедрі протягом одного календарного року після складання екзамену.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ при складанні екзамену з дисципліни «ФГУ»

40 балів ставиться у випадку, коли студент повністю засвоїв зміст курсу, вільно володіє навчальним матеріалом і вміє усвідомлено застосовувати його на практиці як в знайомих так і в нових ситуаціях. Демонструє досконале знання та розуміння теоретичного матеріалу курсу ФГУ. Вільно оперує різноманітними класифікаціями, підходами тощо. Володіє уміннями користуватися різними джерелами інформації. Усі передбачені програмою завдання виконані

з максимальною якістю.

35 балів ставиться у випадку, коли студент повністю засвоїв теоретичний зміст курсу, добре відтворює основний зміст навчального матеріалу. Застосовує знання у стандартних ситуаціях. Всі передбачені програмою навички сформовані. Усі передбачені програмою завдання виконані, якість більшості з них близька до максимальної.

30 балів ставиться у випадку, коли студент майже повністю засвоїв навчальний матеріал курсу, добре ним володіє, вмів застосовувати на практиці в знайомих ситуаціях. Студент намагається аналізувати, систематизувати інформацію, узагальнювати, робити висновки, висловлювати власну думку та аргументувати її, але недостатньо самостійний при цьому або припускається незначних помилок. Вільно усуває помилки та відповідає на зауваження. Всі передбачені програмою навички сформовані, але недостатньо. Виконав всі передбачені програмою завдання, якість жодного з них не оцінена мінімальним балом. Деякі завдання виконані з помилками.

25 балів ставиться у випадку, коли теоретичний зміст курсу засвоєний частково. Студент в цілому правильно відтворює навчальний матеріал. Відповідь логічно побудована, але неповна, супроводжується окремими прикладами. Студент намагається аналізувати, систематизувати інформацію, висловлювати власну позицію, але недостатньо її аргументує. Необхідні практичні методичні навички в основному сформовані. Більшість робіт, передбачених програмою виконано, але деякі з них мають недоліки, фактичні або змістовні помилки.

20 балів ставиться у випадку, коли теоретичний зміст курсу досить поверхово, посередньо або частково. Деякі практичні методичні навички несформовані. Студент уміє застосовувати знання для виконання завдань за зразком, зазнає труднощів у використанні теоретичного матеріалу на практиці при вирішенні нестандартних завдань. Більшість завдань передбачених програмою виконано, але якість виконання окремих з них оцінена мінімальним балом.

15 балів ставиться у випадку, коли теоретичний зміст курсу засвоєний лише фрагментарно. Необхідні навички не сформовані. Більшість передбачених програмою навчальних завдань не виконано або їх якість близька до мінімальної. Відповідь фрагментарна, нелогічна, а з деяких питань – відсутня. Але за додаткової самостійної роботи над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання завдань та глибше оволодіння навчальним матеріалом.

10 балів ставиться у випадку, коли теоретичний зміст курсу засвоєний дуже фрагментарно. Але має деякі методичні навички. Практичні завдання виконані, але багато грубих помилок.

5 балів ставиться у випадку, коли студент дав поверхову відповідь на одне з питань екзаменаційного білету або неповністю виконав практичне завдання.

Екзаменаційні питання з Фізичної географії України

Основні питання

1. Тополого-метричні властивості географічного положення (розміри, ступінь центральності і компактності, конфігурація) України.
2. Кордони, крайні точки, географічні координати та адміністративно-територіальний поділ України.
3. Орографія України.
4. Загальні риси орографії Українських Карпат та Гірського Криму.
5. Тектоніка рівнинної частини України.
6. Тектоніка гірських районів України.
7. Неотектоніка платформенної частини та орогенних територій України.
8. Сейсмічна активність та вулканізм України.
9. Географія паливних корисних копалин України (вугілля, горючі сланці, торф).
10. Географія нафтогазоносних покладів України.
11. Географія руд чорних металів в Україні.

12. Географія руд кольорових металів в Україні.
13. Географія нерудних корисних копалин в Україні.
14. Гідромінеральні корисні копалини в Україні.
15. Флювіальні форми рельєфу на території України.
16. Льодовикові форми рельєфу в Україні.
17. Карстові форми рельєфу в Україні.
18. Еолові та суфозійно-просадочні форми рельєфу України.
19. Гравітаційні форми рельєфу в Україні.
20. Берегові процеси і форми рельєфу в Україні.
21. Фактори впливу на клімат України.
22. Термічний режим в кліматі України.
23. Режим зволоження в кліматі України.
24. Типи вітрів та небезпечні гідрометеорологічні явища в кліматі України.
25. Річки України.
26. Озера України.
27. Лимани, водосховища і ставки України.
28. Болота України.
29. Зональні ґрунти України.
30. Інтразональні ґрунти України.
31. Рослинний покрив України.
32. Гідрологічні особливості Чорного моря.
33. Гідрологічні особливості Азовського моря.
34. Розвиток ландшафтів України в четвертинний час.
35. Система природно-заповідного фонду України.
36. Біосферні заповідники України.
37. Природні національні парки України.
38. Фізико-географічні особливості зони мішаних хвойно-широколистяних лісів України (географічне положення, характерні риси природи, сучасні ландшафти та несприятливі фізико-географічні процеси).
39. Фізико-географічна диференціація зони мішаних хвойно-широколистяних лісів України та заповідні території.
40. Зона широколистяних лісів (географічне положення, характерні риси природи, сучасні ландшафти, несприятливі фізико-географічні процеси та заповідні території).
41. Лісостепова зона (географічне положення, характерні риси природи, сучасні ландшафти та несприятливі фізико-географічні процеси).
42. Фізико-географічна диференціація лісостепової зони України та заповідні території.
43. Зона степу (географічне положення, характерні риси природи, сучасні ландшафти та несприятливі фізико-географічні процеси).
44. Фізико-географічна диференціація зони степу та заповідні території.
45. Класифікація ландшафтів та фізико-географічне районування України. Зміст карти ландшафтів України.
46. Орографія, геолого-геоморфологічні особливості та корисні копалини Українських Карпат.
47. Клімат, внутрішні води та ґрунти Українських Карпат.
48. Рослинний покрив та тваринний світ Українських Карпат.
49. Фізико-географічна диференціація та заповідні території Українських Карпат.
50. Орографія та геолого-геоморфологічні особливості Кримських гір.
51. Клімат, внутрішні води, ґрунти Кримських гір.
52. Рослинний покрив та тваринний світ Кримських гір.
53. Фізико-географічна диференціація та заповідні території Кримських гір.

54. Українські етнічні території, особливості їх географічного поширення.
55. Риси історії фізико-географічних досліджень в Україні.
56. Напрями сучасних фізико-географічних досліджень в Україні.
57. Проблеми делімітації та демаркації кордонів України.
58. Особливості зміни клімату України.
59. Тополого-метричні властивості географічного положення та риси формування Чорного і Азовського морів.
60. Стихійні явища на території України, класифікація, приклади.